

Adversaria clinica fasciculus primus. I. De exercitationibus clinicis. II. Praeceptorum clinicorum pars / [Johann Clemens Tode].

Contributors

Tode, Johann Clemens, 1736-1806.

Publication/Creation

Hafniae : Rothius, 1775.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/wt3asp4m>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

6

IO. CLEMENTIS
TODE

MEDICINAE DOCTORIS ET PROFESSORIS IN VNIVER-
SITATE HAFNIENSI, AD AVLAM REGIAM, AD PAE-
DATROPHEVM FRIDERICIANVM ET ALIA NOSOCOMIA
ADQVE INSTITVTVM SVBLEVANDORVM PAVPERVM ME-
DICI, REGII COLLEGII MEDICI ET SOCIETATIS
MEDICAE HAFNIENSIS MEMBRI

ADVERSARIA
CLINICA

*FASCICVLVS
PRIMVS.*

- I. DE EXERCITATIONIBVS CLINICIS.
II. PRAECEPTORVM CLINICORVM PARS.

HAFNIAE,

Apud ROTHIVM Bibliopolam Regium

MDCCLXXV.

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30790669>

I.
De
exercitationibus
clinicis.

Praefamen
ad
praelectiones domesticas
de
methodo clinica
d. XX. Nouembr. MDCCLXXIII.
coeptas.

De
Exercitationibus clinicis.

QVAMQVAM *eam doctrinam,*
quam nunc propositum eo,
Vobis singulis, Auditores, quot-
quot culturae meae patientes prae-
bituri estis aures, utilem atque
iucundam reddere vehementer op-
tem et quantum in me est, anni-
sus fuero, dissimulare tamen nec
debeo nec sustineo, ideo potissi-
imum hanc tractationem suscipi,

ut nonnullos Vestrum in coepto cum laude labore publica adhortatione firmarem, accuratioresque et pleniore consilio adiuvarem. Unde reliquos humaniter mihi concessuros esse spero, ut brevis praefatione illis progressus suos gratuler.

TE autem adloquor ornatissime CARSTENSEN, Te sollicitissime RANOE, Te modestissime HOEFDING, Te fidissime SKODBYE, Te denique dulcissime STRAETJ.

QUIPPE sub novi instituti, vere regii, initiis, sub ipsa tetterrime bruma, suavissimos vos

naetus sum commilitones, castra
 Machaonia mecum sequentes, pau-
 perum tabernas mecum pulsantes.
 Tres vidimus hyemes, quarum
 horridum gelu tot alios deterritu-
 rum mirifico studii amore supe-
 castis. Alterne insurrexerunt
 Eurus et Auster, frequentissimi
 excursionum nostrarum aduersa-
 rii: totiesque madidi sensistis ne-
 bulas malumque Iouem, remo-
 tius illud, latus urbis urgentes.
 Neque tamen ideo tepuit fuetus
 Vestris discendi ardor; a coepto
 tramite deflectere fidumque du-
 cem deserere indignum putastis.
 De tanta laudabilis propositi te-

nacia, de indefessis istis exercitationibus, felicissimam praxin promittentibus, non Vobis solum sed patriae potissimum gaudeo.

VERVM enim vero primis labris doctrinam medicam haurientes, sub primo artis salutaris tirocinio rei clinicae Vos immiscuistis, naturamque humanam in ipso homine adfecto, libro mehercule! omnium optimo, cognoscere coepistis, meo quidem consilio meoque ductu. Quamquam autem nouo praeceptori a deo fueritis confisi, ut ad quamcunque formam effingere potuissem cereos Vestros animos, gratissima tamen docilitate

tate male usus fuiffem, fi metho-
 dum fuadens, fummorum viro-
 rum placitis a deo repugnantem,
 argumenta reliquiffem inanibus
 auctoritatis certe ponderofiora.
 Fallor nifi quantulacumque De-
 ftra experientia abunde euixerit
 heterodoxae, qualis quidem vide-
 tur, fententiae praeftantiam.

AT quum haud parvus fu-
 perfit tironum numerus, quorum
 animi vel incerti haerent vel ma-
 giftrorum monitis contra exerci-
 tationem clinicam non ita funt
 praeoccupati, quin a theoretico
 praxeos odio reuocari poffent,
 easdem rationes iterum propo-

*neve fas sit. Inter theoreticam
 medicinam atque practicam non
 modo distinctionem, sed hiatum,
 sed saltum admittunt scholae.
 Illa probe imbutum volunt iu-
 ventutem medicam, antequam al-
 terius ceu magis arduae discipli-
 nae studium suscipere ausa fue-
 rit: illotis manibus in sanctiora
 Aesculapii irrupturum et infau-
 stissimo successu poenam temeri-
 tatis luturum pronunciant illum,
 qui a multiplici institutione theo-
 retica nedum absoluta ad primas
 clinicae lineas ducendas trans-
 ierit.*

AT multa eaque satis obuia
 praeteruideri videntur, qui tiro-
 nem medicum ab exercitatione cli-
 nica excludunt. Et primo qui-
 dem praecipuum praeteruident
 studii medici fructum et finem,
 morborum nimirum genus huma-
 num prosequendum cognitionem
 et curationem. Quid enim, ama-
 bo, certius ocysque eo ducit
 quam frequentissimum cum aegro-
 tis commercium? In tanta vitae
 academicae breuitate artisque per-
 discendae longitudine illo fine ex-
 cidet discipulus, nisi regiam
 hancce viam mature ingressus fue-
 rit strenueque institerit. Sed de

summo hoc momento mox plura
proferemus.

DEINDE *inmemores sunt in-*
separabilis nec unquam laedendi
disciplinarum medicarum nexus,
qui ordine procedendum esse cla-
mant. Anatomiam quod attinet,
animatamque, ut dicitur, eius so-
rorem, Physiologiam, ideo tan-
tum discenda venit utraque, ut
morboſas corporis humani aberr-
ationes recte dignoscere valeamus.
Sicut autem tironum commodis
egregie officimus, quoties geni-
nas has disciplinas a se inuicem
diuellimus, illosque a posteriore
remo-

remouemus, donec prioris memoriam deposuerint, ita eam solummodo institutionem anatomicam et physiologicam laudandam esse puto, quae partis statui functionisue tenori exhibito iugiter subiungit varias, quibus vexari possunt, adfectiones, adeoque ad quotumquemque passum in Pathologiam euagatur. Siue autem simul cum physiologico, siue ab eo separatim sequamur studium pathologicum, insignibus profecto premetur difficultatibus, nisi perspicuis captuique accommodatis exemplis ubique illustretur. Quod praecipue valet de intricatissima symp-

*tomatum atque caussarum morbi-
ficarum doctrina.*

*AN errabundae tironum ima-
ginationi relinquenda sunt haec
exempla? An solo intellectu cog-
nosci possunt phoenomena nullis
verbis satis apte describenda?
Magnus mihi erit Apollo, qui
ab omni aegrotorum commercio
seclusus, raro ingenii acumine cla-
vas attigerit ideas tot pulsuum
et vvinarum, tot odorum, sono-
rum atque colorum, sexcentorum-
que aliorum, cum quibus medico
practico eadem intercedit fami-
liaritas ac Geometrae cum fi-
guris.*

FACILIVS tamen solo descriptionis auxilio imaginari posset discipulus prisma dodecaëdron, quam pulsum durum, calorem mordacem, urinam iumentosam, foetorem purpuræ prænuntium, vultum deliraturi, sonitum borborygmi et alia bene multa, quorum cognitionem minime ex amplissimis et coagmentatis verbis præceptoris, sed propria digiti pulpa, propriorum sensuum acie acquireret.

SED utinam intra theoreticarum disciplinarum terminum substitisset gravissimus error! Verum enim vero aequè certum est

atque dolendum, a fide Vestra,
 o boni, utcunque abhorrens, in
 variis cultioris Europae scholis,
 in nostro demum sapientissimo
 seculo dari scholas medicas, etiam
 celeberrimas, ubi ipsa Therapia,
 ipsa morborum cognoscendorum et
 curandorum doctrina procul a no-
 socomiis, absque proficuo exer-
 citationum clinicarum connubio,
 traditur.

INTER reliquas inclutam Lei-
 densem Musarum sedem excitasse
 sufficiat. Haec cum irreparabili
 BOERHAVIO omnem institutionis
 clinicae umbram amisit, nihil
 ideo pauciores dimittens Docto-

res medicos, qui praxin deinde suscipientes periculofissimo saltu ab auditoriorum subselliis ad aegrotorum lectulos, ad morbos sola fama sibi cognitos, proprio Marte debellandos transeunt.

SED etiam in iis locis, ubi neque nosodochia desunt, neque duces clinici, inculpatus tamen et vetustate sanctus mos est, biennium saltem aut triennium theoreticis consecrare mysteriis, praematura autopsia haud profanandis. Inter ipsam denique iuventutem medicam occurrunt, qui vel monitoribus sapientiores septennem adhibent praeparationem,

priusquam clinicen adgrediantur, caste atque caute ab aegrotorum conspectu sese abstinentes, non secus ac si post longissimam illam praecambulationem vel nullum serium cum morbis negotium suscepturi nec nisi nomen medici practici ambituri essent, vel perfacile et expeditum foret, clinicam demum disciplinam, cui tot aliae lumen praetulissent, feliciter perlustrare et absolvere.

QVID proficiunt autem tanta praemeditatione? Quid serunt cunctatores tanto hiatu dignum? An tutius per ambages itur ad artis fastigium? Neque hae periculo

iculo carent. Dum perdiscendis
 variis illis scientiis, quibus fu-
 turo clinico opus est, diuturnior
 opera datur, fieri vix potest,
 quin iuuenilis animus, notabilio-
 ribus in vno alteroue studio pro-
 sectibus incitatus, eius amore
 prae reliquis trahatur, eidem-
 que potissimum incumbat, nimi-
 um ipsi postea tributurus. Hinc
 tot primitiae inaugurales, quin imo
 maturiorum practicum opera di-
 stinctionibus logicis, demonstratio-
 nibus geometricis, explicationi-
 bus chemicis confarcta: hinc tot
 lamentabiles non secus ac ridiculi
 grauissimorum virorum errores.

DE iis vero, quae morbos
 spectant, quibus sane nec satis cito
 nec satis industrie studeri potest,
 nihil omnino in mentem cogunt
 praeter voces et inania verba.
 Optimi cuiuslibet praeceptoris
 ori inhaereant, praestantissimos
 quotcumque auctores consulant,
 schedulis committant quidquid in-
 ter audiendum interque legendum
 dignum putant quod adnotetur.
 Nisi simul accesserit fidum sen-
 suum ministerium, nisi studia
 rexerit experientia, praestantis-
 sima medicorum dux et auspex,
 sarraginem quidem congerent sed
 difficulter capiendam, usui mini-
 me accommodatam.

PRO stupenda tamen mortali-
 um ingeniorum diuersitate haud
 inficiabor, obtingere posse tan-
 tam memoriae felicitatem, ut in-
 deletilibus vestigiis cerebro im-
 pressa maneant, quaecumquae do-
 cillima sollertia vndequaue, col-
 legerit: concedam dari albae Gal-
 linae filios, quibus e tot aphoris-
 mis breuitate obscuris, totidem-
 que commentariis vbertate taedio-
 sis, e tot notionibus inanitatis
 speciem prae se ferentibus, sibi in-
 uicem repugnantibus, nihil quid-
 quam e mente exciderit, ante-
 quam ad practica pericula ven-
 tum fuerit.

FALLETUR qui corrasis istis
 subsidiis confusus fuerit. Quan-
 to maiorem rerum lectarum et
 auditarum multitudinem in me-
 moriam congeffit, tanto facilius
 iudicia, eo, quem sola praxis
 docet, ordine nondum euoca-
 ta, viam sibi praecludent: quo
 locupletius condidit theoriae
 promptuarium, eo magis erit me-
 tuendum, ut extemplo recursurae
 forent paucae illae at necessariae
 notae, quibus verus oblati morbi
 character est eruendus.

NON absque miraculo fieret,
 ut ex illa sarragine, ea seligat
 et

et suppeditaret memoria, quae iudicio formando inserviunt.

SED recurrat quodcumque fideliter didicit novus Aesculapius, quem non iucundum et nutritissimum Autopsiae lac, sed cruda, licet toties recocta Auctorum pappa aluit. Promptissimam habeat eorum, quae meminisse opus est, recordationem. An eorum quoque memor esse poterit, quorum nunquam bene gnarus esse potuit, signorum nempe, propriorum oculorum intuitu, propriorum sensuum repetita exercitatione magis quam fallacissima imaginatione discendorum?

HINC apud varias Europae gentes, quarum scholae medicae a vera institutione clinica alienae sunt, nimis frequentes occurrunt Doctores, ritu maiorum, ut dici solet, promoti, eximii ceteroquin vivi, multifaria eruditione ornati, nocturna meditatione extenuati, qui in cognoscendo morbo, quem rudis ac indigesta Empyrici, inter aegrotos versatioris scientia facili negotio recognosceret, incerti haerent, post doctam dubitationem egregie demum hallucinantes inque adfectione lippis et tonsoribus nota nescio quid uoui suspicantes. Neque mirum. Aegri-

gritudinum theoriam quantumcumque pernoscentes, inter aegrotos peregrini sunt atque hospites.

ME quidem, qui exercitationum clinicarum Vobis auctor fui, neque venerando senio neque munere, quod tales conatus iubere possit, ornatum nostris. At vero gravissimam praeceptoris provinciam minime in me suscepissem, nisi gratus huic pectori incederet animus patriae veique medicae vel absque stimulo studiosissimus nonnulliusque facultatis ad propositum nostrum haud parvum conducentium, sine arrogante φιλαυτία conscius.

VERVM enim vero, ut in fa-
 miliarissimum illum usum, qui
 mihi cum omnis generis aegrotan-
 tibus per integros viginti et quod
 excurrit annos intercessit, sum-
 morum in arte vivorum regimine
 cultus, sapientissimisque consi-
 liis in proficua experientiam
 versum, nunc non exspatier, ea
 saltem felicitate gaudeo, Scho-
 lam Edinburgensem adisse, in-
 clutissimam repurgatioris Medi-
 cinae sedem, castissimo naturae
 studio reliquis, quotquot illam
 aemulari laborant, longe superio-
 rem. Tibi mirabilem verae me-
 thodi clinicae utilitatem expertus,
 omnis

omnis in eo fui ut praestantissimam medendi rationem discerem, eandem in patria pro viribus traditurus, si quod nosocomium curae meae foret commissum.

VOTO meo ex parte potitus, a Vobis, quorum singularem doctrinae cupidinem aptissimumque ingenium abunde iam cognoueram et perspexeram, facili negotio obtinui ut unam alteramue horam, alia institutione vacuam mihi meisque excursionibus clinicis daretis. Sicut enim studiosa iuventus inter graues mentis labores nunc in horto portuae deambulatum ire, nunc extra urbis moe-

nia euagari solet, non ideo sane
 ut negotiosa cogitatione obiecto-
 rum naturam meditetur et time-
 tur, verum ut corpus exerceat
 animumque relaxet, ita Vobis,
 meliora lubentissime sequuturis,
 loco nauium, florum, mimorum,
 puellarum, bestiarum, ceterorum
 denique, quibus Havnia nostra
 abundat, spectaculorum, tot alios
 trahentium, ipsas morborum fa-
 cies proposui iterum iterumque
 spectandas.

VOLUPE iam foret Vestram
 docilitatem et constantiam hic re-
 petere; ast inuitus haec praeter-
 mitto, metuendum enim est, ne
 videar

videar laudibus vestris efficere
velle, ut laudandi videamini.

CONSIDEREMVS itaque simpli-
cem laborum nostrorum rationem
dulcesque fructus, quo luculen-
tius appareat, parum accurate
illos distinguere, qui in stadiis
tironi medico percurrendis cau-
tissimam distinctionem adhibere
adfectant.

PATEBIT non satis gnaros
esse notabilis discriminis, quod
methodo empiricae et dogmaticae
intercedit.

SPECTATORES Vos volui, vi-
dendi cupidos, sed doctis curis
expeditos, studiosam ingenii ad-
pli-

plicationem, aliis disciplinis vindicandam, haud impensuros, ea tantum observaturos, quae observare facile foret, quae observasse olim iuauerit.

HINC nil nisi communia, in praxi medica frequentius occurrentia, scitu maxime necessaria Vestrae adnotationi commendavi. Praeter simplicissimam demonstrationem nihil quidquam adieci.

SIC Vobis suffecit, in icterico adnotasse flauedinem in oculorum albugine conspicuam; gustum amarulentum; urinas croceas; faeces albidas; praegressam vomitionem, colicam, vel alia;
iua-

iuuamen a Rhabarbaro; Sufficit haec obseruasse et didicisse, similia in icterico fieri. Sollicita et anxia indagazione rationis, quae demum fiant, opus non erat. Alium enim scopum non habuimus, quam cognitionem eorum, quae nonnisi ab ipsa natura disci possunt.

QUOTIES in posterum Auctores euoluetis Icteri historiam enarrantes, flauedinem albuginis, reliqua morbi signa adducentes, memores eritis, in aegrotis Vos similia uidisse. Sic fida memoria descriptioni illi aegrotum visum, ceu exemplari autographum apponere poterit,

DOCT-

DOCTAM vero commentationem eo lubentius omisi, quo magis recedo ab iis, qui theoriarum ornatarum cupidi sunt atque tenaces: qui opinionibus praeoccupati nihil vident in aegrotis, quod conceptibus suis non respondeat: qui ingenio suo magis credunt quam proprio sensui: qui quodcumque phaenomenon, etiam casu dolore accidens, iugi explanatione prosequuntur: qui in causas inquirere, subtilitatibus inhaerere, abstrusa rimari malunt, quam palpabilibus et obviis immorari; qui naturam artis magistram singulorum mortalium

lium

lium auctoritati subiiciunt, su-
coque scholastico obscurant, qua-
les duces clinici Gallis potissi-
mum laudantur.

SED minime dissimulans,
quae erudite explicare non pos-
sem, euidentia et manifesta prae
occultis aduertere, paucaque et
trita, sed certa et utilia docere
latius duxi, quam inania multa
congerere. Id tamen, quantum
potui, curavi, ut inter illa, quae
morbus casusue efficit, distinguere
disceretis, neque ab aegrotantium
dolis neque ab accidentium falla-
cia facile deciperemini.

REMOTAS quidem et exter-
nas, ut vocant, morborum caus-
sas quatenus vero erant simili-
mae et absque aerumnoſa per-
ſcrutatione eruendae, intactas non
reliqui.

IN definiendo morbo haud
ſeſtinaui, ne nomen imponerem
adſectioni, quod euentus ^{non} proba-
uerit.

IN morborum curatione ſim-
plici methodo uſus ſum, tum ut
naturam aemularem, tum ut in-
dubios redderem auxiliorum ad-
hibitorum effectus, quos recte de-
terminari nequit, qui compositis
formulis ſibi placet. Breuiter
expo-

exposui, cur tale medicamentum
in usum vocarem, cur tali forma,
dosi, tempore, oportunitate ad-
hiberem.

DOLOS medicos piasque frau-
des in morbis simulatis vel ima-
ginariis conuenientes fideliter
aperii.

NIHIL demum a me praeter-
missum esse spero, quod discipu-
lis multiplicem notitiam empiri-
cam scientiae dogmaticae utiliter
ancillaturam comparare potuerit.

QVO minus autem tales exer-
citationes disciplinae specie fie-
rent taediosae, amicas intermi-
scui confabulationes, quid? quod

e locis casibusque, inexpertorum stomachum facile moturis constantiamque iamiam superaturis, iocatione haud immodesta prudentem risum, animos excitantem, comparare studui.

LENTO sed tuto pede progressi, quantum in hoc studio stadium confeceritis, quot obstacula superaueritis, quot commoda atque laborum compendia attigeritis, laeto in praeterlapsum biennium retrospectu ipsi nunc iudicetis. Egregie fallor, nisi maiora videbitis quam timida et modesta coniectura prospexeratis.

ET primo quidem negotio clinico plane adfueuistis, quod mehercle! multum foret, etiamsi ne iniucundos quidem morbos spectassetis. Nacti enim estis eam aegrotos videndi, audiendi et tractandi habitudinem, quae iuniori medico praxin adgressuro, infirmorum fiduciam sibi conciliaturo adeo utilis est, ut in interrogationibus instituendis auxiliisque ferendis, in omni denique agendi ratione exercitati in arte viri speciem prae se ferre possit.

AT praestantiora consecuti estis. Hisce nimirum excursionibus sensim ad summam rei clini-

caë molestias et difficultates ob-
 duruistis, iis forte grauiores,
 quae unquam in futura praxi
 Vobis occurrent. Squalidissimos
 ex infima plebis faece aegrotos,
 angustissimis habitatiunculis vix
 accessibiles, foedissimis morbis a-
 uersabiles, contagiosa mephiti et
 multiplici infirmitatis paupertati
 nuptae progenie terribiles,
 identidem intueri, audacter con-
 trectare, patienter audire susti-
 nuistis.

VERVM enim vero commune
 eorum fatum, qui intrepido ar-
 dore longius efferuntur, non vita-
 stis. Subnascentibus Aescula-
 piis

*piis infensa Morbona meis quo-
 que commilitonibus insidias strux-
 it, exque pauculis plerisque ma-
 lignissima febre irretiuit et in
 summum vitae discrimen abduxit.
 Neque tamen illud infortunium
 viriles Vestros animos frangere
 studiumue restringere valuit, ne-
 que sine laetabile bono fuit flebile
 malum. Ipsi enim coniunctam
 molestissimorum symptomatum
 vim perpeffi mature didicistis,
 quid sit aegrotati, desideratissi-
 mo somno frustrari interno igne
 vri, medicatione non secus ac do-
 lore cruciari, et intimis, si qui
 supersint, sensibus angere.*

QVAE sic pertulistis, non
Vobismet solum sed generi hu-
mano, curae Vestrae sese com-
missuro, proderunt, quippe cui
mitiores eritis uedici, benefica
sympathia facilius commouendi,
in auxiliis ferendis a mora et
crudelitate aequae alieni.

SED quamquam de hisce Vobis
gratuler, praesenti tamen atque
praecipuo fini nostro magis re-
spondent ea, quae nunc enume-
rabo. Morborum signa, quae
vel disertissimus magister, de
cathedra docendo, verbis intelli-
gibilia reddere animisque commu-
nicare irritis moliminibus allabo-
raret,

raret, viuis exemplis cognouistis. Propriorum oculorum, non imaginationis, acie varias obseruastis coloris natiui aberrationes, pallorem in chloroticis, hydropticis, verminantibus, febrientibus, moribundis, conualescentibus diuersiffimum. Vidistis ictericorum flauedinem, hecticorum fugaces rosas albuginesque coeruleascentes, phlegmones purpuream, erysipelatis laetio rem rubedinem, echymoseos liuorem, scorbuticorum uariora, sphaelique foedum nigrorem. Conspexistis multiformia exanthematum, macularum, tumorum genera: pustulas

toto coelo diuersas ab humili et
inconfpicuo milio ad coriaceas
scarlatinorum squamas, crassissi-
maque leprae furfura.

TETIGISTIS abdomina macie
contracta, phlogosi vsta, fluctu-
ante latice distenta, scrophulosis
interaneis sarcta, flatu expansa,
verminoso hospitio elata, elap-
sis intestinis vacua.

AUDIVISTIS asthmaticorum
anhelitem, raucam vocem ex lae-
so larynge emergentem, singultus
et borborygmorem tristissimam
symphoniam, moribundorumque
stertorem.

SENSISTIS *varias arteriarum
micationes, pulsumque diuersi-
tates digitis solis bene cognitās.*

VIDISTIS *urinas in febrien-
tibus crudas, flammeas, iumen-
toſas, lateritias, criticas, in hy-
ſtericis pallidas, in nephriticis
mucōſas, in ictericis croceas, in
hydropicis lixiuiōſas.*

QVID? *quod proprio olfactu,
foetorem purpuratorum, ſyphili-
ticorum, ulceroſorum, ſphaceloſo-
rum, verminantium, tineoſorum,
exspiraturorum. Distinguere di-
dicistis.*

Sic egregiam Vobis compa-
raſtis exemplorum copiam, prae-

ceptorum dogmata illustraturam
 captivique magis accommodatu-
 ram. Ipsa deinde symptomatum
 genera quoties in aegris occurrent,
 cognita Vobis erunt et cognitio-
 nem morbi faciliorem reddent.
 Analogia, vera medicorum adiu-
 trice, lucem saepissime adferente
 viamque monstrante, recte uti,
 morbumque unius hominis ex prae-
 gressa alterius adfectione diiudi-
 care facillime discetis.

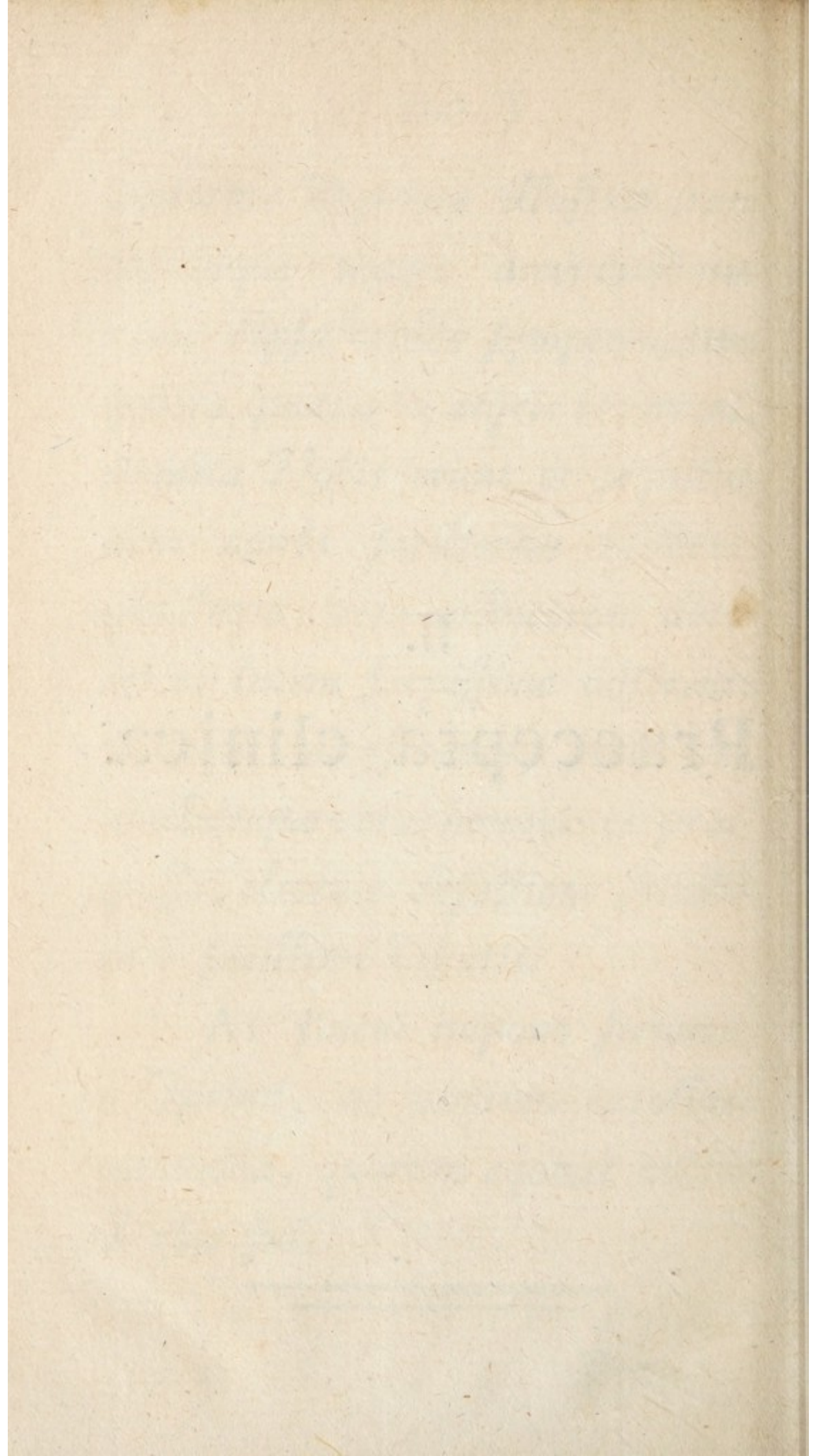
AT finem impono sermone,
 o Optimi, ne nimium extollam
 commoda, quorum egomet auctor
 Vobis fui.

II.

Praecepta clinica.

Prooemium.

ALIVD est morbos curare, aliud aegrotantes tractare. Junior medicus praxin clinicam adgressurus certas regulas, ad quas negotium suum dirigat, familiares sibi reddere, variasque caute- las adhibere debet, ne videnda praeteruideat, faciunda intermit- tat, morbi, infirmi, propriorum denique sensuum et opinionum fallacia decipiatur, famaeque suae male consulat.

DE qualitatibus medici cli-
nici, de eius religione, corporis
et

*et ingenii dotibus, scientiisque et
 artibus praeuie cultis, multa
 praefari nolo. Haec enim in
 uniuersum ea sunt, quae ab inge-
 nuo, docto et probro viro expecta-
 re fas est. Deinde practicus,
 cui non datum fuit, vel christia-
 nae ecclesiae sinu foueri, vel in
 formam spectabilem excrescere,
 vel liberaliore educatione frui,
 vel elegantiores hominum circu-
 los consectari, vel multifaria eru-
 ditione ornari, tali defectu non
 impeditur, quo minus res suas
 prudenter et feliciter agat. Qui
 denegata illa commoda vel inuita
 minervae adsequi laborat, qui ra-
 riores*

*riores magnorum virorum dotes
aemulari adfectat, in ridiculum
vitium excurrere solet.*

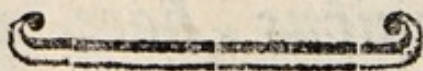
ADNOTARI tamen meretur,
Cl. GRVNERVM, qui post tot alios
officia medicorum iterum expo-
suit omniumque fusissime per-
tractavit, duplex tamen notitiae
genus, utilitate certe reliquorum
nulli secundum, omisisse.

ET primo quidem iunior
practicus eius loci, in quo medici-
nam est factururus, naturam, aërem
et aquas non solum, verum etiam
incolarum vitae genus, morbos,
remedia domestica, terminos de-
nique, quibus haec exprimunt,
cogno-

cognoscere debet. Deinde in arte culinari aliquantum versatus sit, hanc enim ignorare non potest, si dietam aegrotorum morbo, palato, facultati simul accommodare velit.

EA autem, quae in ipsa praxi clinica apud aegrorum lectos veniunt observanda, nunc expositurus, primum agam de ingressu ad infirmos, deinde de interrogationibus aliisque status morbofi perscrutationibus instituendis, postea de praedictionibus, denique de auxiliis, regimine, reliquis ordinandis.

Caput I.

DE

ACCESSTV AD IN-
FERMOS.

I.

MEDICVS prima vice ad aegro-
tum, quem non adeo peri-
culoſo moleſtore morbo laborare
audit, vocatus, neque lento ni-
mis grefſu neque valde prope-
rante pede ad illum accedat. Qui
longiorem moram interponit, ne-
gligentiae ſuſpicionem iniicit, niſi
multiplici negotio diſtentum no-
rit aeger. Qui vero vel ante
nuncii reditum adefſt, parca praxi

D

occu-

occupatus aut mercedis vel saltem gratiae captandae cupidior videtur.

II. NECESSITATE iubente, vel aegroto honesta postulatione auxiliarii instantaneum rogante, cito aduenias. Egregie conducit interdum, iucundissima quaecumque, nocturnam quietem, placidam meridiationem, laetum convivium, doctos labores et si qua sunt aliae morae excusationes, extemplo et sine indignationis signo reliquisse.

III. POST datam fidem non venire turpe est. Etiam si praevideas aegrotum esse eius ordinis

morbunne eius naturae ut illum curandum suscipere non potueris, accedas videasque tamen, ne inhumanitatis vel socordiae culpam incurras.

IV. INFIRMVM, cuius curam alius isque inculpatus medicus siue ex officio siue ex praevia illius petitione gerit, non tractes priusquam alter ille simul vocatus vel dimissus fuerit. Una cum illegitimo practico vel utriusque sexus unguentario aegrotum curare, maxime dedecet.

V. A VISIS aegrotis contagioso morbo laborantibus statim et vestibus haud mutatis ad alios

infirmos transire hosque in periculum infectionis deducere nefas est, nisi cogente necessitate id excusetur.

VI. PROPRIAE valetudinis prosperitati haud officias, contagiosos aegrotos visurus et contrectaturus. Jeiuno stomacho vel statim a diarrhoea sudoreve vel absque solitis praesidiis hos adgredi periculosum est.

VII. CAVTISSIMVS sis in accessu ad illos, quos in rabiem facile prolabi nosti.

VIII. CAVEAS tamen ne in utroque periculo (VI. VII.) constitutus ridiculum et offensantem anxietatem prae te feras.

IX.

IX. ODORIBVS *suaveolentibus*
perinde ac foetidis non sis im-
butus.

X. INFIRMARIUM *intrans ne-*
que tumultuarie aut incuriose
cumque numinis salutiferi stre-
pitu accedas, aegrotantis fortasse
somnum turbaturus, neque tene-
brionis instar gradu testitudineo
in cubiculum subreptes, inopina-
ta apparitione terrorem magis
quam solamen adlaturus.

XI. AEGROTO *adsidens nul-*
lum aliud obiectum habere videar-
is, quam morbi cognitionem et
rationem. Sis, quae ad malum
perscrutandum adque aegri iu-

nam efficiendum non pertinent
minime inhaereas.

XII. NEQVE nimium moveris
in infirmario, ne vel tibi noceas
vel aegrotis, alium e. gr. Deposi-
turo, incommodum crees, vel lo-
quacitatis otiose suspicionem in-
grediaris.

XIII. IN morbo exacerbatio-
nibus vel paroxysmis distincto sub
horum accessu ad aegrotantem ve-
nias, quo accuratius vehemen-
tiam ac durationem mali ipse ob-
servare possis, praecipue si nar-
rationes aegri familiariumve su-
spectae vel obscurae fuerint.

XIV. QVOD si accessus eius sit naturae, ut arte mitigari haud possit, praestat abesse, praesertim si aegrotus solamina efflagitet impatientius.

XV. CONFERT nonnunquam tum maxime visere infirmum, quum remedia adhiberi debent, quorum administratio familiaribus tuto committi nequit.

XVI. ACUTA et grauis quaelibet adfectio frequentiore[m] medici accessum poscit quam chronica. In illa enim minime varum est, ominosam morbi mutationem, cui non satis cito occurrere potest, fugacesque et fron-

te capillatas opportunitates veluti in puncto subnasci.

XVII. HINC circa instantem *crisin inque aucto periculo aegrotum crebro videas, ut naturæ gressum et conamina cognoscas, morbum igitur impugnes, aegrotantis animum fiduciamque tunc temporis facile vacillantem erigas et firmes, familiares ad strenuam subministrationem adhorteris, tibi denique cordatae et indefessae solertiae famam concilies.*

XVIII. IN morbo chronico *maiora visitationibus interponas intervalla, quoties mutationes vix sensibiles symptomata sunt*
vel

vel infirmus iusto frequentio-
rem medicaminum variationem de-
siderat.

XIX. TARDIVS nec nisi sae-
pius rogatus redeas ad aegrotum,
qui salutaria consilia spernit, ap-
petitui nimium indulget, inania
multa molitur, cet.

Caput II.

DE

INTERROGATIO

NTIBUS

IN VNIVERSVM.

I.

QVAESTIONES *apud aegros eum*
in finem eaque ratione insti-
tuit medicus, ut probe exploret
et perspiciat morbi faciem, gres-
sum, causam et naturam.

II. INTERROGATIONES *itaque*
attinent vel ad morbi originem,
Decursum, durationem, symptoma-
ta et mutationes, vel ad aegroti
aetatem, vitae genus, constitutio-
nem

nem corporis, idiosyncrasiam, errores dieteticos morbosue praegressos, vel ad auxilia artis adhibita.

III. HARVM autem seriem optime disponit compendiumque laboris facit praevia quaedam morbi notitia.

IV. MORBI aegrotum vexantis nomen declarare solet nuncius. Illud quidem a vero nonnunquam egregie aberrat, ut plurimum tamen ad veriora indaganda satis aptum est. Nuncius quoque non raro affectionis faciem, gressum atque originem non inepte enarrat, indicia vix non adiiciens, ad cog-

nosceda ea, quae aegrotus dissimulauerit, apprime utilia. Immodesta tamen, auida et superflua sciscitatione haud utaris.

V. PROLIXIOREM morbi enunciationem accipies a familiaribus, matronis inprimis, aduentum tuum in limine intercipientibus. Pronissimae sunt illae in enarrandum adfectionis statum propriumque iudicium subnectendum. Neque a vero semper abluunt; unde saepissime post illa praesamina cum probabili morbi coniectura infirmarium ingredieris.

VI. MONITA interdum addunt familiares, ad captandam
aegri

aegri fiduciam vel expiscandam adfectionis naturam satis idonea.

VII. NEQVE aliunde petenda est mali curandi notitia, quoties ob tenellam aetatem, mentis abalienationem, vocis priuationem, medici vel medicinae odium, nimiam verecundiam, alia, ex aegrotante ipso parum vel nihil scire licet.

VIII. TALI autem colloquio nimium non est dandum, sed ad aegrotum transeundum, ubi hunc in periculo versari, dolore cruciari, impatienti expectatione vexari nosti, vel inutile consabulatione tempus teri vides.

IX. IN ipso cubiculo soli saepe sensus tui, visus, auditus, olfactus, nullo interprete adhibito, nulla sciscitatione praeuia cognoscent, quid morbi subsit. Exemplo sint hydropici, icterici, variolosi, epileptici, phthisici, asthmatici, dysenterici.

X. AEGROTVM ipsum interrogare inque eius querimonias condescendere utilissimum est. Plurimi enim infirmi loquaces esse solent: vehementer sibi placent medicumque amant, si facta sibi fuerit copia, mali historiam enarrandi. Varia nonnumquam adducunt, quae facile praeteriit disses.

es. Egregie deinde confert, ex aegrotante scire, qualem morbi sui notionem habeat, ut respondentem animum erigamus, errantem in rectam viam reuocemus, metu illius ad remedia, quae aliter vix adhibiturus fuisset, suadenda utamur. Prolixae narrationi attentam, ut videtur, aurem praebens, maiora animo versare et lustrare poteris.

XI. ORDINEM et rationem instituentiae apud aegrotum interrogationis quod attinet, ut plurimum sic procedendum erit. Post verborum officia quaeritur, quomodo se habeat ille, quoniam morbo

bo adfectus fuerit, quando aegrotari inceperit. Haec facile monstrabunt viam in reliquis quaestionibus ineundam.

XII. QVOD si aegrotum simulationis vel vanae imaginationis suspectum habemus, vel parum ab eius narratione speramus, mox interrogamus, ubi dolorem sentiat, quaenam pars sit adfecta, quam ostendere debet, ne peruersa eius anatomia decipiamur. Tunc subiungenda sunt examina, quae veri indagacionem promittunt.

XIII. FICTAM aegrotationem optime perspicimus, data ab ip-

so aegrotante morbi historia.

Hanc enim ad veri similitudinem effingere et adornare vix unquam poterit.

XIV. IN universum parum si-
dei tribuas aegroto, qui omnia,
de quibus quaeris, symptomata
adesse vel adfuisse affirmat. Vel
proprio metu decipitur, vel me-
dicum fallere conatur. Patet
tales tunc intermiscendas esse in-
terrogatiunculas, quibus falla-
cia declaratur.

XV. PERINDE incautus et in-
expertus foret medicus, qui ae-
groto symptomatum necessario-
rum praesentiam neganti credere

E

vel

vellet. Deliriosi ab omni incommodo liberos sese praedicant. Hos solida argumentatione refellere inanis plerumque et noxius est labor.

XVI. AD familiares mulieres imprimis redeundum est interroganti, quoties suspecta, dubia, obscura vel absurda in ipsis infirmi responsionibus occurrunt, tum etiam quoties aegrotantis pudor quaestionem aegre ferret, quod praecipue valet de menstruatione, graviditate, fluore albo cet.

XVII. INTERROGATIONES modeste proferantur resque naturales

les

les usitatis apud matronas terminis metaphoricis attingantur.

XVIII. AD barbaras aegrotorum et familiarium voces risum teneas, nec errores theoreticos refellere labores.

XIX. DOCTOS artis medicae terminos sermoni non immisceas, quippe qui ad aegrotorum captum omnimode est accommodandus.

XX. VBERIVS instituas examen in prima infirmi visitatione, ubi tempus et reliqua sinunt.

XXI. BREVISSIMA vel nulla scitacione opus est, ubi morbus factis evidens est, vel aegrotus instantaneum auxilium exigit.

Caput III.

DE

*SYMPTOMATVM
EXPLORATIONE.*

I.

PVLSVM arteriarum numquam non explorare debet medicus. Non solum in morbis febrilibus praecipuum ille constituit signum, verum etiam in alia quacumque adfectione satis tuto docet, num febris adsit nec ne, quo gradu vires sint exhaustae, et alia. Deinde si fiducia aegroti aliquid detrahit, qui arteriam in-

tac-

tactam relinquit. Plerique enim infirmi perſcrutationem pulſus inter palmaria medici clinici officia iudiciiſque formandi auxilia habent.

II. TANGENDVS est poſt praeuias nonnullas quaestiones, non ſtatim ab accēſſu medici. Haud explorari debet, priuſquam omnis mentis corporiſue emotio ſubſederit, ſiue haec ab Aeſculapii adſpectu, ſiue ab expergeſactu, tuſſiendo, vomendo cet. prouenerit.

III. DIGITI arteriam tacturi non ſint frigidī, quippe qui minus bene ſentiunt arteriamque attactu horrido exagitant.

IV. IN morbis contagiosis digiti immergendi sunt aceto vini vel imbuendi suffumigio quodam prophylactico. Plerumque tamen praestat digitos post exploratum pulsum in muccinio, medicina quadam antiseptica imbuto, detergere, quod minime negligendum est, si aegroti manus suspecto sudore perflusa, vel scabie deturpata fuerit. Caue autem, ne illud muccinium naso oriue admoueas.

V. NEQVE tutum est manum diutius, ac necessitas iubet, ad cuiuslibet infirmi carpum stragulumue relinquare: facile enim incautum

*cautum sequitur mephitis conta-
giosa vel detestabile animantium
genus.*

VI. TRES vel duo saltem di-
giti arteriae sunt admouendi, quo
minus singulae pulpae tactus falli
possit.

VII. LENITER adprimantur,
ut arteriae expansionem persen-
tiscant, neque tamen suffocent.

VIII. MANVS aegroti modice
prona sit, brachium vero in me-
dio inter flexionem et extensio-
nem situm. Considerandum est
num valde stricta sit indusii vel
subuculae manica, vel venae sec-
tae vinctura. Ea enim egregie

*mutare valent arteriae micatio-
nes. Unde talis indagatio mi-
nime negligatur, quoties simula-
tionis suspicio adest.*

IX. QUADRAGINTA ad mini-
mum pulsus expectes, si de ae-
quabilitate, ordine, intermissione
negotii arteriosi tuto iudicare
velis.

X. FREQUENTIAM pulsus op-
time cognoscimus adhibito horo-
ologio portatili, minuta secunda
indicante, quippe cuius ope ex-
acte determinare valemus nume-
rum micationum in minuto primo.

XI. Hoc autem in usum tra-
hens id observet, ut arteriam

*tangas priusquam horologii index
praeuium minutum primum emen-
sus sit, et tum demum numerare
incipias, quum virgula alterum
circulum adgreditur: primis enim
post digitorum adplicationem pul-
sibus semper aliquid praecipitis
et inordinati inesse solet.*

XII. QVOD si curiosiore pul-
sus perscrutatione opus est, nec
temporis angustia prohibet, bis
vel ter repetenda est exploratio,
praecipue ante discessum medici,
quo tempore ut plurimum tran-
quillior est aegrotus.

XIII. QVOD si singulare quid-
dam, morbo haud congruum de-

prehendatur in arteria, in altera etiam manu tangendus est pulsus, ut videamus, diuersa structura an dolus subsit.

XIV. IN carpo brachii seu humeri dolore, inflammatione, spasmō, cet. adfecti pulsus quidem explorari potest et debet; sed de eo non concludendum est ad actionem cordis adque sanguinis circulum in reliquo corpore.

XV. RESPICIENDVM saepe erit ad carotides vel temporales arterias pulsantes, ut de synchronismo et harmonia pulsuum iudicare possimus. In magnis sanguinis versus caput congestionibus

*bus illae fortiter micare solent,
pulsu in manu simul valde de-
bili.*

XVI. QVODSI propter syncopen
aliasue causas arteria in solito
ad carpum loco obscure pulset, ad
cubiti flexuram vel altius ascen-
dendum erit.

XVII. PULSUI soli non fiden-
dum: hunc pro aetatis, sexus, sen-
sibilitatis, ceterorum diuersitate
diuersum, inque eius exploratio-
ne ad numerum, ordinem, mag-
nitudinem, robur et alia respi-
ciendum esse, Semiotica docet.

XVIII. EXEMPLI causa hic
tantum notamus, pulsum tran-
quil-

quillum, mollem, optimaque qualibet nota praeditum in febre nondum iudicata, grauibus et ominosis symptomatibus superstitionibus, pessimum esse signum, utpote lethargi vel delirii praenuncium. Similiter tarda arteriae micatio cum creberrima et anhelante respiratione suspecta est. Neque omnis pulsuum intermissio mala: deficit absque noxa in senibus, in turbis abdominalibus cet.

XIX. SUB ipso pulsus examine facillime obseruari potest CALOR vel FRIGVS aegrotantis.

XX. NEQVE tamen ille caloris gradus, quem in manu per-
sentiscimus, ei, qui in reliquis
corporis partibus obtinet, semper
respondet. Externorum aliorum-
que accidentalium hic habenda est
ratio. Partes aëri frigidiori
expositas minus calere quam cete-
ras, mirum non est.

XXI HINC de pedibus, capi-
te, dorso, partibus internis, prae-
cipue de loco adfecto erit inquiren-
dum, propria medici manu non
raro admota.

XXII. SVNT qui thermome-
trum portatile immittunt ori, ax-
illas, manui aegroti.

XXIII.

XXIII. MORBI *in uniuersum, in quibus de calore vel frigore aegri certiores nos reddere debemus hi sunt: febres, inflammationes, suppurationes, gangraenae, tabes, spasmi, ii denique, in quibus similitum praesentiam suspicamur.*

XXIV. QVODSI *in talibus aegrotis naturalem iam obseruamus calorem, non ideo praetermittenda est eius, quod forte adfuit, indagatio.*

XXV. NEQVE *sufficit nosse, quod aegrotus in toto corpore vel certa quadam parte incaluerit: ipse eius caloris frigorisue modus*

et

et gradus erit cognoscendus. Frigoris praesertim diuertissima est ratio: nunc enim sub vix sensibilibus horripilationis specie latet, nunc in validissimas concussiones excurrit.

XXVI. NONNULLA iterum subiungamus exempla. Hysterisis inferiora frigent. Post pedum refrigerium plurimi catarrhi inflammatorii. Summus aestus cum pulsu debili et paruo, calor externa vrens cum intimorum frigore in febribus pessimis. Volae manuum genaeque calentes reliquo corpore utcunque inhorrescente hecticae febris nota. Faciei aestus

Stus reliquarum partium calorem valde superans congestionem versus caput indicat. Genarum ardor naso auribusque frigescentibus pessimum in malignis signum. Rigores sub statu inflammatorio suppurationem minantur: subitaneus ardoris phlogistici transitus in contrarium, sphacelum. Perstinacissimus calor in parte defectus osseam arteriae naturam prodit. Gelida sensatio in vertice hystericas vexat.

XXVII. CUM pulsus calorisque exploratione coniungi potest SVDORIS examen; ubi enim calor adest in sudationem quoque inquirere debemus.

XXVIII.

XXVIII. IN eius autem examine, non secus ac de calore diximus, ad loca, motum, qualitatem perspirationis auctae respiciendum est, unde praeter visum tactus quoque, quid? quod odoratus nonnunquam erit adhibendus.

XXIX. SVDANTIA tamen aegri inferiora exploraturus familiarium utaris ministerio. Id cures ut stragula caute attollantur lenteque reponantur, ne infirmus improvide reiectus perniciosum forte et foetidum haultum emittat, aut intercepta collapsu tegumentorum aura frigida cor-

*pus calido odore perfusum perer-
ret, horrores haud innoxios se-
cum vectura.*

XXX. VBI temperantiam in-
firmi suspectam habemus, inopi-
natam sudoris indagacionem lecti-
ue commodiorem adornationem fin-
gere conducit: ita enim recondi-
tam non raro escam ampullamue
detegimus.

XXXI. PAUCA adducamus ex-
empla. Ubi sudor ibi morbus.
HIPPOCR. Sudor in parte, non in
toto corpore malum. Acorem spi-
rans, purpuram praesagit. Foe-
tiditas in cacochymicis, in sordi-
dis, putride febrientibus. Fri-
gidus

gūdus summam debilitatem sequi-
 tur. Post multum calorem nul-
 lus odor malum. Sudatiuncula
 palmarum post pastum nascentem
 hecticam prodit, colliquatio noctur-
 na declaratum comitatur. Uri-
 nosus sudor ex ischuria rarus, cro-
 ceus ex ictero infrequentior, cru-
 entus ex sanguinis dissolutione ra-
 rissimus. Calidus, aequabilis,
 uniuersam cutem perfundens, le-
 uamen adferens, morbi solutio-
 nem comitatur.

XXXIII. FACIEM vero vul-
 tumque, utpote animi, virium,
 circuli et craseos humorum indices,
 in quouis aegroto sollicite con-

templeris. Dix enim apud hominem notabiliore aegrotatione decumbentem, nihil in alterutrius colore, plenitudine, motu, robore occurret, quod a natura haud abluat.

XXXIII. VNDE paucissimi dantur morbi, in quibus illius speculi inspectio tuto omittatur.

XXXIV. EIVS utilitatem sequentia comprobant. Icteri vestigia in albugine oculi potissimum quaerenda. Chlorosin ex singulari faciei pallore maxime cognoscimus. Halo circa oculos verminantem notat. Rosae in malis hecticorum. Rubor faciem vul-

vultumque suffundens sanguinis
 iusto maiorem in capite congestio-
 nem indicat. Liuent quibus suf-
 focatio imminet. Faciei oedema
 ad signa Hydrothoracis accedit.
 Praetumidum labium superius
 scrophulosos et verminosos sequi-
 tur. Pupillae dilatatae in hy-
 drocephalo. Obtutum vacillan-
 tem malignae febres, ferocem de-
 livia inflammatoria secum vehunt.
 Lacrymatio aphthis praecedit.

XXXV. AEGROTO autem ad-
 fidens vel adstans, manu manum
 contrectans, vultui inhaerens, non
 poteris non percipere, nisi omnem
 narium sensum pulvere suffocave-

ris, qualem odorem ille spiraret. Dantur tamen particulares foetores, quos ex perspecto demum morbi genere suspicari licet.

XXXVI. CVRIOSIVS talium effluviolorum examen plerumque admodum utile est, neque tamen perinde tutum atque iucundum: unde illud relinquere iuvat, quoties aliunde satis certam colligimus morbi cognitionem.

XXXVII. NOTANDVM tamen, naso sagaciori vix effugere furtivos aegri errores diaeteticos, vitasque illecebras sub stragulis occultatas.

XXXVIII. HAEC ad variorum
 extremae CUTIS symptomatum in-
 dagationem ducunt. Sub pul-
 sum, caloris, sudoris, faciei, odo-
 ris exploratione facile inuenies,
 quae vel intumescantiae, vel ma-
 ciei, vel decolorationis, vel erup-
 tionis, vel alius adfectus superfi-
 ciarii in ceteris corporis partibus
 haerentis suspicionem moueant.

XXXIX. DANTUR vero mul-
 tifaria adfectionum externarum
 genera, quorum praesentiam non
 nisi ex nota aegritudinis natura
 vel relatu infirmi aut familia-
 rium suspicari possumus. Sis
 v. c. qui diutina aegrotatione de-

cubuerunt, sphaelus coccygem ad-
greditur. Verminantibus abdo-
men elatum, colica saturnina la-
borantibus, contractum.

XL. AD exanthemata diiudi-
canda cautum epidemiae et alio-
rum praegressorum examen, at-
tentaque ipsius eruptionis con-
templatio requiritur, ne punctu-
ras pulicum, varos, pustulas sca-
biofas, alia pro exanthematibus
habeamus. Neque semper suf-
ficit faciem, manus, pectus in-
spexisse, verum reliquae corpo-
ris plagae peruestigari debent.
Sic maculae scarlatinae, tum eti-
am petechiae non raro in dorso se-
mori-

moribusque haerent. Alia denique symptomata lucem adfundunt: scarlatinae e. g. suspicionem angina creat.

XLI. *HIS accenseri possunt singularia quaedam phaenomena certis morbis propria exque eius cognitione coniicienda. Anus retractus in colica pictorum, testiculus elevatior in nephriticis, inaequalitas musculorum in rheumaticis chronicis, tendinum in poplite rigiditas in scorbuticis, multiplex genitalium labe in venereis.*

XLII. *NEQVE tamen absque tanta veri similitudine, ut dubio*

amplius locus fit, in occultiorum vitiorum examen descendas, vel absque necessitate autopsiam affectes, praecipue in mulieribus, quarum pudori in relegendo corpore, quantum fieri potest, parcas.

XLIII. *LINGVA in plerisque aegrotis est inspicienda, utpote primarum viarum conditionem circuli que sanguinei impetum egregie indicans.*

XLIV. *IN ea autem color, humiditas, mollities, calor, motus, forma denique et habitus considerandi veniunt. Unde non visus solum, sed etiam tactus ad explorationem adhiberi debet.*

XLV.

XLV. INSPICIENS *linguam* ab *halitu aegroti caueas*. *Confert nonnunquam oris collutionem ex aqua et vino praemisisse.*

XLVI. NE *dolo vel ingestis vel ipso morbo decipiaris, praegressa et concomitantia sedulo compares.*

XLVII. EXEMPLIS *haec illustremus. Lingua in magna febre neque sicca, neque alba, aphthas praenunciat. Phthificis prae- rumque rosea est et humida. In summa debilitate tremit extensa. Febrem simulantes linguam panno laneo adfricato exsiccant: Tusculla ceraforum nigrorem inducunt.*

XLVIII.

XLVIII. Os faucesque inspicere oportet medicum in scorbuticis, infantibus circa dentitionis tempus aegrotantibus, aphthosis, syphiliticis, salivaturis, ceteris quibus masticatio, vel loquela, vel deglutitio est laesa vel anima foetet. Hydrophobos vero ad simile examen cogere velle crudele foret.

XLIX. IN hisce autem explorationibus caueas ne suspectum spiritum proprio ore nasoue inhalas: unde conducit sub lenta expiratione inspectionem absolueri. Quodsi fieri potest, aegrum simul auram trahere et retinere iubeas,

beas, vel halitum elabentem sus-
simigio prophylactico intercipient.
Valet hic etiam quod de lingua
(XLV) dictum est.

L. PATET similem cautelam
adhibendam esse, quoties suspecto
ori remedia adplicantur.

LI. LINGVAM deprimas ope
spatulae vel manubrii cochlearis
vel alius instrumenti plani et ob-
tusi. Frigidum hoc admouere
plerumque nocet vel saltem dis-
plicet; hinc aquae calidae inmit-
tatur vel in manu teneatur, do-
nec frigore fuerit orbatum. Ad-
haerescens forte miasma ablutio-
ne mox auferri cures.

LII. INFANTES raro permittunt oris perſcrutationem: arripienda eſt occaſio quam ipſi praeſent clamores maxillas diducendo.

LIII. LVMEN adhibens humiliorē utaris candela, ipſamque propria manu teneas, quo rectius illuſtrentur partes inſpiciendae.

Reliqua in altero fasciculo tradentur.

Erratum grauius.

S. XXXII. l. IX. lege:
quod euentus non probauerit.

